

ich udziału w dobrodziejstwach unii środkowoeuropejskiej. Zagadkę tę wyjaśnia osobny artykuł⁴²:

„Trzeźwa ocena faktów historycznych, narodowych, socjalnych i czysto gospodarczych mówi nam, że zagadnienie polskie nie należy do zakresu rokowań w sprawie unii środkowoeuropejskiej. Zabór rosyjski pozostać musi poza sferą wszelkich obliczeń, tak jak gdyby pozostawał dziś jeszcze w posiadaniu Rosji. Dopiero wtedy gdy środkowoeuropejska unia wojskowa i gospodarcza zostanie zrealizowana, znajdzie się rozwiązanie kwestii polskiej, najbardziej celowe z punktu widzenia tej unii jako całości”.

Niewątpliwie zmiana poglądu Cleinowa na kwestię polską jest uderzająca. Motywy swoje wyjaśnił on w odpowiedzi na protest złożony przez głośnego polskiego germanofila, Władysława Studnickiego⁴³:

„Politycznym warurkiem wstępnym (odrodzenia państwa polskiego — J. Kr.) było (...) załamanie się przyjaźni niemiecko-rosyjskiej. (...) Klęska Rosji nastąpiła w poważnej mierze bez udziału Polaków, a nawet wbrew ich woli (...). Dogmatem jest dla mnie, że tworząca się Polska (...) musi być pod bezwzględny wpływ kulturalny i polityczny Niemiec i uwolnić się od wszelkich nadziei związanych z politycznym zwycięstwem aliantów i Rosji, zanim stanie się ona godna naszej przyjaźni i naszego poparcia”.

W kilka miesięcy później miało się okazać, że Polacy byli tym razem bardziej dalekowzroczni niż naczelny redaktor „Grenzboten”.

JERZY KRASUSKI

NIEMIECKIE TŁUMACZENIA Z PRASY POLSKIEJ 1858—1958

W roku bieżącym minęło sto lat od chwili założenia w Poznaniu przez tamtejszego prezydenta policji v. Bärensprunga¹ pierwszego periodycznego wydawnictwa, zawierającego przedruki artykułów z prasy polskiej w niemieckim tłumaczeniu, a przeznaczanego do użytku służbowego. Bärensprung znany był nie tylko z pilnego śledzenia kontaktów Wielkopolan z Emigracją, ale wslawił się także potajemnym drukowaniem w Poznaniu ulotek emigracyjnej Gromady Rewolucyjnej Polski, rozsyłanych następnie różnym osobom. Prowokacja ta miała na celu skompromitowanie społeczeństwa polskiego przed rządem berlińskim oraz stworzenie pretekstu do aresztowań wśród Polaków. Niewątpliwie w związku z przygotowywaną przeciw Polakom akcją zaczął ów prezydent policji wydawać przedruki artykułów z polskiej prasy emigracyjnej, a w piśmie z 23 VII 1858 r., osobno drukowanym i rozpowszechnionym w urzędach niemieckich, tak uzasadniał potrzebę tego wydawnictwa:

„Die polnische Emigration im Auslande kündigt einen Aufstand als unausbleiblich an und bringt darauf, dass jeder gute Pole sich dazu rüste und für möglicherweise bald eintretende Fälle vorbereite. Wenngleich diese Erwartung noch voreilich sein möchte, so ist doch nicht zu verkennen, dass in Russland oder im übrigen Auslande Ereignisse eintreten können, die eine Bewegung in den polnischen Landesteilen unerwartet schnell zum Ausbruch gelangen lassen. ... Der beifolgende Auszug aus einer der mannigfachen, unter der polnischen Bevölkerung verbreiteten revolutionären Schriften gewährt einen Einblick in die Pläne, welche, von der Emigration ausgehend, auch im Lande mehr oder

⁴² Tamże, 1918, B. 77, Vj. 2, s. 269: „Mitteleuropa und die Polen“.

⁴³ Tamże, 1918, B. 77, Vj. 3, s. 258: „Die Polen am Scheidewege. Eine Antwort an Herrn Władysław Studnicki“.

¹ Edmund von Bärensprung, landrat we Wrześni, a następnie w latach 1852—1868 prezydent policji w Poznaniu.

minder Anhang und Unterstützung finden. In der Voraussetzung, dass die Kenntnis der neueren politischen Schriften der Emigration und anderer Erscheinungen der polnischen Presse selbst dann nicht ohne Interesse ist, wenn die daran sich knüpfenden Erwartungen nicht in Erfüllung gehen sollten, werde ich mir erlauben in geeigneten Fällen mit deren Übersendung fortzufahren, wobei ich die Bitte hinzufüge, diese Mitteilungen als vertrauliche behandeln zu wollen"².

Tekst powyższego pisma załączono do pierwszego numeru noszącego nagłówek „Die Revue der polnischen Sachen” (pozycja nr 1 w załączonej bibliografii), periodyk ten bowiem nie miał ustalonego tytułu, numeracji, a nawet często daty wydania. Pierwsze numery miały zazwyczaj w nagłówku tytuły pierwszych przedrukowanych tam artykułów, nazwiska osób, których one dotyczyły, a czasem tylko nazwy czasopism, skąd dokonano przedruków. Następnie zaczęto używać pewnych określonych tytułów: „Aus polnischen Zeitungen”, „Aus der polnischen Tagespresse”, „Auszüge aus polnischen Schriften”, „Musterung polnischer Zeitungen”, „Übersetzung” i „Zeitungs-Auszüge”. Początkowo ograniczono się tylko do przedruków broszur, ulotek oraz artykułów z czasopism emigracyjnych (np. „Demokrata Polski”, „Głos Paryża i Gerui”, „Niepodległość”, „Przegląd Rzeczy Polskich” i „Wiadomości Polskie”), ale już w okresie przedpowstaniowym (tj. przed 1863 r.) zaczęto uwzględniać także i pisma krajowe ze wszystkich zaborów³. W Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Poznaniu zachowały się numery tego pisma z lat 1858—1867⁴. Tłumaczem zamieszczonych tam artykułów na język niemiecki był eksksiądz August Post⁵, zatrudniony w tym celu dorywczo, a następnie na stałe w Prezydium Policji. Był on jakby stałym kontrolerem prasy polskiej i sporządzał z niej tłumaczenia do użytku policji, bez względu na to, czy zamierzono je w ogóle drukować. W prowokacyjnej akcji Bärensprunga odegrał on główną rolę, gdyż po przechwyceniu przez policję ulotek londyńskiej Gromady Rewolucyjnej Polskiej Post nawiązał z nią listowny kontakt w charakterze sympatyka i przyszłego organizatora w Wielkopolsce jej komórek, a nawet przyczynił się do ściągnięcia z Londynu emisariusza, którego zaraz aresztowano.

Zwycięska wojna Prus z Francją 1870/71 r. zapoczątkowała w dziejach Niemiec nowy okres: imperializmu pruskiego, co przyczyniło się do znacznego wzmocnienia akcji germańskizacji oraz przesładowania wszelkich objawów budzenia się ducha narodowego wśród Polaków w zaborze pruskim. Niezależnie od obostrzeń cenzury śledzono pilnie prasę polską i publikowano z niej wyciągi do użytku służbowego, przy czym odgrywały one niepoślednią rolę dokumentalną w niezliczonych procesach polskich redaktorów, oskarżanych o obrazę państwa pruskiego, króla i urzędników.

Następne z kolei, a drugie z rzędu pismo policyjne zaczął wydawać w Bytomiu ok. 1872 r. inspektor policji Büttner jako „wyciągi z polskich górnośląskich gazet”.

² WAP w Poznaniu PP 4789 a.

³ „Czas”, „Dziennik Polski”, „Dziennik Poznański”, „Gazeta Codzienna”, „Gazeta Polska”, „Gazeta Warszawska”, „Gazeta W. X. Poznańskiego”, „Nadwiślanin”, „Przegląd Poznański”, „Przyjaciel Ludu”, „Tygodnik Katolicki”.

⁴ Por. część bibliograficzną pozycję nr 1.

⁵ August Post, ur. 15 III 1812 r. w Garbnie (pow. Sławno, Pomorze Zachodnie), miał bardzo tużną przeszłość, zanim stał się prowokatorem i szpiegiem policyjnym. Początkowo gdy studiował teologię ewangelicką był znanym działaczem stowarzyszeń studentów niemieckich. Następnie przeszedł na katolicyzm i został nawet księdzem, a gdy sprzykrzył mu się celibat, przystąpił do sekty Czerskiego i sprawował z jej ramienia obowiązki duszpasterza niemieckiej gminy starokatolickiej. Jednak bardzo niskie dochody skłoniły go do współpracy z Bärensprungiem, który zlecał mu tłumaczenia z prasy polskiej oraz powierzał różne tajne misje. W Prezydium Policji Post został oficjalnie zatrudniony 5 I 1860 r. w charakterze tłumacza (lektora), ale na etacie sekretarza policji. Głównym jego zajęciem było tłumaczenie artykułów z prasy polskiej. Z dniem 1 IV 1888 r. przeszedł na emeryturę, a zmarł 1 V 1888 r. (Motty Marcelli: Przechadzki po mieście. Warszawa 1957, t. 1, s. 478—479 i WAP w Poznaniu PP 228 a).

drukowane bez żadnego nagłówka i numeracji bieżącej, początkowo na hektografie, a od r. 1881 w formie drukowanej. Tytuł tego pisma, uwzględniony w poniższej bibliografii (poz. nr 3), zapożyczony został z okładek tomów, w jakie zostało ono oprawione. Początkowo pismo to dawało tylko przedruki artykułów tłumaczonych z „Katolika” i (od 1874 r.) „Gazety Górnośląskiej”, a następnie również innych czasopism śląskich a nawet ogólnopolskich, o ile artykuły dotyczyły spraw śląskich. W WAP w Poznaniu zachowały się roczniki z lat 1873—1882.

Trzecie z kolei pismo o podobnym typie i regionalnym zasięgu wychodziło w latach osiemdziesiątych ubiegłego stulecia w Toruniu. Wydawcą jego był Rex, policyjny burmistrz Torunia, który wstawił się jako denuncjator wszelkich patriotycznych poczynań na terenie Pomorza Gdańskiego. Wydawane (a zapewne i tłumaczone) przezeń „wyciągi z polskich pomorskich czasopism”, także nie posiadające tytułu, ukazywały się drukiem regularnie co tydzień i podawały przedruki ciekawszych artykułów, pod kątem widzenia życia narodowego Polaków, z czasopism pomorskich, warmińskich i mazurskich, przy czym na końcu każdego numeru odnotowywane były także i te pisma, których z braku ciekawszych materiałów nie uwzględniono (poz. nr 5). W WAP w Poznaniu zachowały się niekompletne roczniki tego pisma z lat 1882—1889 oraz jego rękopiśmienna kontynuacja za lata 1890—1891⁶, będąca niewątpliwie dziełem niestrudzonego „lektora” Posta. O jego niesłychanej aktywności w tym kierunku świadczą dziś jeszcze dziesiątki pokaźnych rękopiśmiennych foliów dokonanych przezeń i jego następcę tłumaczeń z prasy polskiej w dwóch seriach: „Übersetzungen polnisch-nationalen Artikel aus polnischen Blättern” za okres 1880—1896⁷ oraz „Berichte polnischer Blätter in der Provinz Posen über Kirchen- und Schul-Angelegenheiten” (1879—1896)⁸, uwzględniających również prasę spoza terenu Wielkopolski. Kiedy staremu Postowi trudno było sprostać obowiązkowi tłumacza, przydano mu do pomocy Raimunda Zachera⁹, dobrze władającego językiem polskim w słowie i piśmie, który bardzo szybko awansował w Prezydium Policji z pracownika pomocniczego w 1882 r. i asesora (1885 r.) na radcę policyjnego ze stanowiskiem kierownika oddziału III (1892 r.). Okazał się on nadzwyczaj zdolnym organizatorem sieci szpiegowskiej, śledzącej wszelkie poczynania Polaków na całym obszarze Rzeszy, tak iż dekretem ministra spraw wewnętrznych z 10 V 1904 r. wyznaczono jego Urząd Nadzorczy (*Überwachungsstelle*) na centralę spraw polskich w Rzeszy i poza jej granicami. Właściwie dekret ten usankcjonował istniejący już od lat kilkunastu stan faktyczny, bo takie centrum spraw polskich powstało w biurze Zachera w 1892 r., kiedy zaczął wydawać „Gesamtüberblick über die polnische Tagesliteratur” (poz. nr 6).

Był to tygodnik, drukowany w formacie dużego arkusza, który z każdym rokiem powiększał swą objętość (z 700 s. w 1892 r. do 2164 s. w 1917 r.). Stanowi on dla nas dziś jeszcze prawdziwą kopalnię wiadomości o tym wszystkim, co pisała prasa polska na terenie wszystkich trzech zaborów, w Rzeszy i na emigracji. Najobszerniej uwzględniono w nim oczywiście artykuły treści politycznej i kulturalnej; sprawy gospodarcze i społeczne uwzględniono o tyle, o ile były one związane

⁶ Übersetzungen polnischer Artikel aus den ost- u. westpreussischen polnischen Blättern 1890—1891, WAP w Poznaniu PP 4806. Warto tu wspomnieć, że nawet niektóre landratyury sporządzały na własną rękę tłumaczenia z miejscowej prasy polskiej, jak o tym świadczy zachowany w WAP w Poznaniu (PP 4794) wolumin akt landratyury chełmińskiej pt. Übersetzungen den im Kullm herausgegeben polnischer Zeitung „Przyjaciel Ludu“ 1877—1879.

⁷ WAP w Poznaniu PP 4795—4799, 4804—4805.

⁸ WAP w Poznaniu PP 4779—4785, 4802—4803.

⁹ Rajmund Zacher, ur. 19 IX 1852 w Inowrocławiu. Po maturze (1870 r.) sprawował obowiązki referendarza sądowego w Bydgoszczy, Poznaniu i Berlinie a następnie został zatrudniony w Prezydium Policji w Poznaniu, gdzie szybko wspinał się po szczeblach kariery urzędniczej, aż w 1909 r. został dyrektorem policji. W 1917 r. Zacher przeniósł się do naczelnego dowództwa niemieckiej okupacji terenów Polski w charakterze naczelnika policji polowej. Wszystkie informacje o nim zawdzięczam p. kustoszowi Sibiłskiemu z WAP w Poznaniu.

z polską akcją narodową na terenie Wielkopolski, Pomorza Gdańskiego, Śląska, Warmii i Mazur. Następnie przedrukowywano także artykuły dotyczące skupisk polskich w Nadrenii i Westfalii oraz w krajach zachodnioeuropejskich, a z zamorskich interesowano się najwięcej organizacją Polonii w Stanach Zjednoczonych. W okresie I wojny światowej rozszerzono znacznie problematykę i objętość pisma, uwzględniając w nim także zagadnienia polsko-niemieckie, sprawy polskie w pozostałych zaborach, legiony, mniejszości narodowe w Polsce itd. Począwszy od 1912 r. dodawano do każdego rocznika bardzo szczegółowy indeks nazwisk, miejscowości oraz rzeczowy, który znakomicie ułatwia korzystanie z tego wydawnictwa cennego dla badacza. W swoim czasie odegrało ono m. i. rolę zbioru materiałów oskarżycielskich wobec poszczególnych pism i redaktorów na terenie Rzeszy, a być może i w innych zaborach. Nie można się więc dziwić, że po r. 1892 wytaczano procesy o obrazę tak wielu redaktorów pism polskich, skoro odpowiednie instytucje niemieckie otrzymywały już po paru dniach tłumaczone teksty „inkryminowanych” artykułów.

„Gesamtüberblick” drukowany był dwustronnie oraz dla pewnych celów (m. i. sądowych) również jednostronnie. W latach 1903—1911 dołączano do tego pisma specjalne dodatki w postaci wykazów zakazanych druków polskich (nie uwzględnionych dotąd w żadnych polskich bibliografiach!), sprawozdań kasowych polskich banków, materiałów dotyczących Sokolstwa, „Straży”, Polonii w Ameryce itd., których szczegółowe opisy umieszczono w części bibliograficznej (poz. nr 6). Niezależnie od tego centralnego przeglądu prasy polskiej ukazywały się także inne, o regionalnym zasięgu. Komisariat Graniczny w Bytomiu wznowił na powielaczu tym razem już zaopatrzone tytułem pismo „Auszüge aus oberschlesischen polnischen Zeitungen” (poz. nr 4), które z dniem 21 VIII 1909 r. zaczęło się ukazywać w formie drukowanej pod nową nazwą „Polnische Zeitungs-Rundschau” (poz. nr 14) pod redakcją komisarza Mädlera. Ukazywało się ono dwa razy tygodniowo i uwzględniało przeważnie artykuły z prasy polskiej wychodzącej na Górnym Śląsku, a w rzadkich wypadkach również z innych pism, o ile dotyczyły one polskości Śląska. Do każdego rocznika dołączony był spis treści rzeczowy, nazw miejscowości i nazwisk osób. Ukazywało się ono zapewne do końca 1918 r. Duża liczba Polaków z zaboru pruskiego osiadła w Westfalii i Nadrenii, gdzie rozwijano żywą działalność patriotyczną oraz propagowano, zwłaszcza w środowiskach robotniczych ideę socjalistyczną. I jedno, i drugie wzbudzało stałą czujność Prezydium Policji w Dortmundzie, które w 1907 r. zaczęło wydawać „Übersetzungen aus westfälischen und anderen polnischen Zeitungen” (poz. nr 19).

Wybuch I wojny światowej i postępy armii niemieckiej na Wschodzie sprawiły, że prawie całe ziemie zaboru rosyjskiego znalazły się pod okupacją Niemców. Przed Prezydium Policji w Poznaniu, a właściwie jego dyrektorem Zacherem, stanęły zadania nowe, rozciągnięcia nadzoru policyjnego również i nad tymi nowymi terenami oraz śledzenia tamtejszej prasy polskiej. W związku z tymi zadaniami roczniki „Gesamtüberblick” znacznie powiększyły swą objętość, a ponadto zaczęto wydawać jeszcze dwa inne periodyki, podające w bardziej skondensowanej formie przeglądy artykułów z prasy polskiej wychodzącej tak w państwach centralnych, jak koalicyjnych i neutralnych. Na zlecenie więc Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Rzeszy Prezydium Policji w Poznaniu wydawało codzienny przegląd prasy polskiej „Polnischer Pressebericht” (poz. nr 15) oraz przegląd miesięczny pt. „Zusammenstellung des wesentlichen Inhalts der Polenpresse” (poz. nr 21). Podawały one ogólne przeglądy prasy polskiej, streszczenia oraz przedruki artykułów w działach następujących: polityka (ogólne, Prusy, Austro-Węgry, Polska — zabór rosyjski, zagranica); administracja i wymiar sprawiedliwości; kościół i szkoła; przemysł, handel i rzemiosło; sprawy robotnicze; opieka społeczna; prasa; sprawy stowarzyszeń. Niezależnie jeszcze od nich *Kriegs-Presseamt* w Berlinie wydawał miesięczny przegląd pt. „Überblick über die polnische Presse” (poz. nr 17). Ostatnim wreszcie wojennym

wydawnictwem tego typu był „Tagesbericht aus der polnischen und jüdischen Presse” (poz. nr 16), wydawany od 22 I 1917 r. w Warszawie „dla użytku służbowego” przez Oddział Prasowy Szefa Zarządu przy Generalnym Gubernatorstwie. Ukazywał się on jako codzienny, jednostronnie drukowany biuletyn, 4—6 stron objętości, z bardzo cennymi dla badacza dodatkami np. zestawieniami tytułów czasopism ukazujących się w ówczesnej Generalnej Guberni (także nie wymienionymi w żadnych naszych bibliografiach), spisami wybitniejszych osobistości politycznych na tym terenie (wraz z bliższymi o nich informacjach), wykazami politycznych organizacji polskich, żydowskich itp. Ostatni numer tego pisma ukazał się 14 X 1918 r.

Po przegranej I wojnie światowej, już w niecałe trzy tygodnie po podpisaniu przez Niemcy Traktatu Wersalskiego wznowiono z dniem 16 VII 1919 r. w Berlinie „Gesamtüberblick über die polnische Presse” (poz. nr 7), który ukazywał się wprawdzie dwa razy w tygodniu, lecz w znacznie zmniejszonej objętości w stosunku do „Gesamtüberblick” wydawanego w Poznaniu. Również i zasięg tematyczny tego nowego przeglądu uległ znacznie szerszemu ograniczeniu, gdyż odtąd uwzględniał on głównie prasę polską wychodzącą w Niemczech (np. rocznik 1929 dotyczy niemal wyłącznie spraw Polonii tamtejszej) oraz te artykuły prasowe ukazujące się w Polsce, które dotyczyły ziem b. zaboru pruskiego, a zwłaszcza mieszkającej na nich ludności niemieckiej. Zapewne dla oszczędności miejsca podawano teraz obok kompletnych tłumaczeń tekstów artykułów również ich streszczenia. Nie dodawano wcale rocznych indeksów, lecz jedynie pod nagłówkiem spis treści poszczególnego numeru. Z chwilą objęcia władzy w Niemczech przez Hitlera wydawanie „Gesamtüberblick” przeszło w ręce Gestapo, które często nawet drukowało poszczególne numery we własnej drukarni. Wówczas dołączano do poszczególnych numerów pisma uwiadomienia drukowane na czerwonych kartkach, treści następującej:

„Zur Beachtung! Der „Gesamtüberblick über die polnische Presse” dient nur dem Zwecke, die deutsche Öffentlichkeit und die beteiligten deutschen Behörden über die polnischen Bestrebungen in Deutschland und über das Schicksal des Deutschtums in den abgetretenen Gebieten auf dem laufenden zu halten. Er beschränkt sich (allein nach diesem Gesichtspunkte zusammengestellt) darauf, wortgetreue Übersetzungen aus der polnischen Presse zu bringen, ohne seinerseits zu diesen Meldungen, auch zu den in ihnen erörterten angeblichen Ausschreitungen gegen die polnische Minderheit in Deutschland irgendwie Stellung zu nehmen, insbesondere also ohne zu prüfen, ob die Erörterungen sich auf wahre Tatsachen stützen oder übertrieben oder frei erfunden sind”.

W r. 1939 niemal w przededniu wybuchu drugiej wojny światowej, ukazał się ostatni numer tego pisma.

Jeszcze na dwa miesiące przed wznowieniem pisma „Gesamtüberblick” zaczął wychodzić w Gdańsku na pół jawny dziennik „Der Polenspiegel” (poz. nr 10), zawierający przedruki artykułów z prasy polskiej o bardzo różnorodnej tematyce. Umieszczano w nim artykuły głównie z prasy pomorskiej¹⁰ i warmińsko-mazurskiej („Gazeta Olsztyńska”, „Mazur”) oraz z „Dziennika Berlińskiego”. Natomiast bardzo rzadko dokonywano przedruków artykułów z prasy warszawskiej („Gazeta Poranna”, „Kurier Warszawski”, „Robotnik” itp.). Począwszy od nr 105 z 1919 r. zmieniono tytuł na „Polnische Presse” oraz rozdzielono przedrukowany materiał na dwie części: „A” — polityczną oraz „B” — gospodarczą. Pismo to, wydawane drukiem w normalnym formacie gazetowym przez niemiecką Radę Ludową w Gdańsku, przestało wychodzić w r. 1921.

W latach 1919—1921 wychodziły we Wrocławiu „Polnische Pressestimmen” poz. nr 13), zawierające przedruki artykułów z całej ówczesnej prasy polskiej o bardzo

¹⁰ „Dziennik Bydgoski”, „Dziennik Gdański”, „Dziennik Tczewski”, „Gazeta Brodnicka”, „Gazeta Gdańska”, „Gazeta Grudziądzka”, „Gazeta Toruńska”, „Głos Lubawski”, „Nadwiślanin”, „Pielgrzym” i „Przyjaciel Ludu”.

różnorodnej tematyce. Pismo to, wychodzące 3 razy w tygodniu w objętości 4 stron jednostronnie drukowanych przestało się ukazywać „z powodów od redakcji niezależnych” z dniem 17 XI 1921 r.

Niemal ówczesnie z periodykiem gdańskim ukazywało się drukowane na powielaczu w Królewcu (może w Olsztynie?) pismo pod identycznym tytułem „Polnische Presse” (poz. nr 11), zawierające tłumaczenia artykułów głównie z prasy warszawskiej. Prócz takich drukowanych czy powielanych wydawnictw tłumaczono na użytek służbowy także w poszczególnych rejencjach artykuły z prasy polskiej (np. w rejencji opolskiej¹¹) i rozpowszechniono je w formie maszynopisów przebitkowych.

Jedynym wydawnictwem tego typu, ukazującym się jawnie, były „Ostland-Berichte” (poz. nr 9), wydawane od 1927 r. przez *Ostland Institut* w Gdańsku. Był to miesięcznik (później kwartalnik), zawierający różne przedruki z polskich książek, czasopism i dzienników, wychodzący czasowo w dwóch seriach A i B, przy czym ta druga, wydawana tylko w latach 1933—1936, dotyczyła wyłącznie spraw gospodarczych.

Obok policyjnego pisma „Gesamtüberblick” ukazywały się drukowane na powielaczu całkiem od niego niezależne dwa codzienne biuletyny: „Tagesbericht über die polnische Presse” (poz. nr 17), wydawany w latach trzydziestych przez bliżej nie określony „Lektorat Polski” w Berlinie oraz „Polnische Presseauszüge” (poz. nr 12), wydawane przez słynne „Publikationsstelle” w Tajnym Pruskim Archiwum Państwowym w Berlinie. Ten drugi serwis prasy polskiej, ukazujący się w latach 1933—1944, zajmował się głównie tłumaczeniami poważniejszych artykułów prasowych, i to wyłącznie z czasopism wychodzących na terenie Polski¹², zarówno z pism codziennych, jak tygodników, miesięczników itp. Każdy rocznik tego pisma liczył średnio 600—700 kart powielanych jednostronnie, a każdy numer liczył od jednej do paru kart, czasami znacznie więcej (np. 11 VIII 1933 r. wydano na 50 kartach zestawienie tłumaczeń wszystkich referatów w referatach polskich przygotowanych na Międzynarodowy Kongres Historyków w Warszawie).

Z chwilą wybuchu drugiej wojny światowej „Polnische Presseauszüge” przejęły również funkcję spełnianą dotąd przez „Gesamtüberblick”. Począwszy od 24 XI 1939 r. nosiły one dodatkowy nagłówek: „Polnische Presseauszüge aus der polnischen Presse des feindlichen Auslandes” i zajmowały się odtąd głównie śledzeniem polskiej prasy emigracyjnej. Czasami uwzględniano również przedruki z prasy polskiej ukazującej się w ZSRR, Rumunii i na Węgrzech jak również z prasy niemieckiej ukazującej się w ówczesnej Generalnej Guberni. Nie było tam nigdy przedruków ani z konspiracyjnej ani z tzw. „gadzinowej” prasy polskiej. „Polnische Presseauszüge” przestały wychodzić jesienią 1944 r. już po przeniesieniu „Publikationsstelle” z Berlin-Dahlem do Budziszyna, co nastąpiło z obawy przed nalotami alianatów. Pismo to miało cele bardzo różnorodne, np. z jednej strony zaznajamiało niemieckich naukowców (i pseudonaukowców spod znaku Göbbelsa) z osiągnięciami nauki polskiej, a z drugiej strony ułatwiało w czasie wojny pracę niemieckiej policji i wywiadowi.

Ostatnim wreszcie z dostępnych mi przedwojennych wydawnictw tego pokroju były „Grenzpolitische Hefte” (poz. nr 8), wydawane od 1937 r. w Królewcu przez „Reichsstudentenführung” jako pismo ściśle tajne. Zawierało ono przedruki tłumaczeń

¹¹ W latach 1930—1939 Prezydium Policji w Opolu wydawało biuletyn pt. „Übersetzung” w formie maszynopisu przebitkowego, który ukazywał się regularnie co dwa dni (WAP we Wrocławiu, Rejencja Opolska Wyd. I 1866—1874).

¹² Ponadto „Publikationsstelle” wydawało tłumaczenia artykułów prasowych również z innych krajów środkowoeuropejskich, np. Czechosłowacji, Estonii, Litwy, Łotwy i Związku Radzieckiego. Porównaj szczegółowe omówienie działalności tej instytucji w artykule Jana Baumgarta, Tajna organizacja nauki niemieckiej, „Przegląd Zachodni” R. 3: 1947 nr 11/12 s. 969—980 i odtbitka.

maczonych artykułów z prasy polskiej odnoszących się do spraw Polaków w Niemczech i Niemców w Polsce.

W cztery lata po zakończeniu II wojny światowej, ściślej od marca 1949 r., zaczęło wydawać *Deutsches Büro für Friedensfragen* w Stuttgarcie „Ausgewählte Berichte aus polnischen Zeitungen und Zeitschriften über die deutschen Ostgebiete” (poz. nr 2), zawierające przedruki tłumaczonych artykułów z prasy polskiej i naukowych czasopism (głównie „Przeglądu Zachodniego”) oraz recenzji wydawnictw książkowych. Dotyczyły one głównie życia gospodarczego, kulturalnego i naukowego na Ziemiach Zachodnich. Pismo to było wydawane na powielaczu i miało charakter tajny¹³. Gdy po roku przestało się ukazywać, wznowiono je w 1951 r. w nieco zmienionej formie w Instytucie J. G. Herdera w Marburgu, gdzie wychodzi po dziś dzień pt. „Wissenschaftlicher Dienst für Ost- Mitteleuropa” (poz. nr 20) pod redakcją Rudolfa Neumanna (b. redaktora „Ostland-Berichte” w Gdańsku). „Wissenschaftlicher Dienst” wychodzi regularnie co miesiąc i przynosi tłumaczenia z prasy i czasopism polskich, rosyjskich i czeskich, zarówno krajowych jak i emigracyjnych. Są to wiadomości dotyczące prac naukowych, sprawozdań z poszukiwań i wykopalisk, przeglądy gospodarcze oraz artykuły dotyczące przejawów postępu lub zmian ekonomicznych. Szczególną uwagę poświęca się tam artykułom dotyczącym stosunków polsko-niemieckich, Ziemi Odzyskanych, nekrologom badaczy polsko-niemieckich zagadnień. Nie posiadają one żadnych komentarzy.

Wyżej omówiono jedynie czasopisma podające przedruki artykułów wyłącznie (lub głównie) z prasy polskiej. Trzeba jednak przy tej okazji zwrócić uwagę na trzy periodyczne publikacje *Göttinger Arbeitskreis*, podające także przedruki z prasy polskiej. Od 3 III do 1 IX 1948 r. ukazywały się one w dwutygodniku „Ost-Korrespondenz”, wychodzącym pod redakcją Volrada Deneke. Począwszy od 23 VI 1949 r. wznowiono go pn. „Archiv. Informationsdienst des Göttinger Arbeitskreises”, który ukazuje się kilka razy w miesiącu i przynosi również artykuły i dłuższe rozprawy, tłumaczone z języka polskiego. W tymże wydawnictwie ukazuje się w formie powielanej od 1 IX 1949 r. tygodnik „Pressedienst der Heimatvertriebenen”, którego głównym redaktorem jest prof. Dr Karl O. Kurth. W Buenos Aires wychodzi od 1951 r. jego mutacja w języku hiszpańskim „Agencia Periodística Garza ...”, rozsyłana bezpłatnie po całej Środkowej i Południowej Ameryce. Przedruki z publicystyki polskiej przynosi co kilka numerów także „Ost-Brief”¹⁴. Czasopisma te nie zostały uwzględnione w poniższej bibliografii, gdyż tłumaczenia z prasy polskiej nie stanowią w nich głównej zawartości.

Obok omówionych wyżej wydawnictw periodycznych wychodziły także broszury z identyczną wprawdzie, ale znacznie uboższą zawartością, i do tego odpowiednio dobraną, a nawet preparowaną, w celu zilustrowania tez umieszczonych we wstępie, zajmujących czasem przeszło połowę objętości całej książki (np. poz. nr 23—24). Wykaz tych publikacji zamieściłem w drugiej części załączonej (B) bibliografii, tutaj omówię tylko niektóre z nich. We wstępie do pierwszego obszerniejszego zbioru głosów prasy polskiej pt. „Polenstimmen” z 1902 r. (poz. nr 25) tak charakteryzuje się na s. 4 koło jego odbiorców:

„Die Sammlung ist dazu bestimmt, Politiker, Journalisten und alle, die sich mit den polnischen Angelegenheiten beschäftigen, schnell zu orientieren und die Gedanken und Äusserungen der Polen über ihre nationalen Bestrebungen weiteren Kreisen zur Kenntnis zu bringen”.

Książka ta zawiera 364 teksty, zestawione według poszczególnych czasopism, do których dołączono we wstępie bardzo szczegółowy spis treści z następującymi

¹³ Świadczy o tym następująca adnotacja widniejąca na każdym numerze: „Nur für den Dienstgebrauch! Bei der Zitierung ist auf das Original zu verweisen”.

¹⁴ Wszystkie informacje dotyczące czasopism ukazujących się w Niemieckiej Republice Federalnej zawdzięczam uprzejmości p. Jana Kowalika, któremu za przesłanie mi ich serdecznie dziękuję.

działami: narodowe odosobnienie Polaków od państwa pod względem politycznym, gospodarczym i religijnym; narodowo-polska agitacja, jej cel i organizacja; rozszerzanie i narzucanie języka polskiego; partie polskie, ich polityka oraz stosunek do partii niemieckich; Polacy za granicą (w Rosji, Austrii, Szwajcarii, Francji i USA); rzut oka wstecz na historię polską; przeciwalkcja niemiecka. Identyfikacja układu zachowano w następnym, znacznie rozszerzonym, wydaniu z 1908 r. pt. „Polenspiegel” (poz. nr 25), przedrukowującym 530 tekstów, które miały udowodnić wrogość Polaków do Prus:

„Die in der Sammlung enthaltenen Polenstimmen beweisen, dass die Anfänge des Polenringes weit zurückliegen und dass die Polen zu keiner Zeit treue und loyale preussische Staatsbürger sind” (s. VI).

Wydawnictwa tego samego pokroju publikowane w okresie międzywojennym, siliły się na przedstawienie rzekomej polskiej zaborczości wobec „bezbronnych” Niemiec (poz. nr 23, 30), a zbiorek pt. „Der polnische Angriff” (poz. nr 31), wydany już w dwa miesiące po wybuchu drugiej wojny światowej, miał głównie na celu udowodnienie perfidnej i zakłamanej wersji Hitlera, że to Polska pierwsza zaatakowała Niemców.

Obecnie ukazują się, również w Niemieckiej Republice Federalnej, różne broszury i książki (całkowicie u nas niedostępne), zawierające odpowiednio dobrane i spreparowane przedruki artykułów z prasy polskiej. Są one nastawione głównie na informacje o naszych Ziemiach Zachodnich, przy czym najliczniej reprezentowane są głosy krytyczne dla udowodnienia tezy lansowanej na Zachodzie, że Polska nie potrafi wcale ich zagospodarować. W przeciwieństwie do publikacji przedwojennych, gdzie przekłady tekstów polskich były na ogół wiernie oddane, w NRF artykuły polskie są na ogół źle tłumaczone, w wielu wypadkach treść ich jest zafałszowana. Celuje w tym ostatnia publikacja p. t. „Die deutschen Ostgebiete jenseits von Oder und Neisse im Spiegel der polnischen Presse”, wydana przez *Göttinger Arbeitskreis* (poz. nr 33) pod redakcją K. O. Kurtha.

Omawianie na tym miejscu nieznaney u nas prawie zupełnie niemieckiej akcji wydawniczej ma na celu przede wszystkim względ praktyczny, mianowicie chodzi tu o wskazanie historykom i publicystom zajmującym się historią stosunków polsko-niemieckich na przestrzeni ostatnich stu lat, a zwłaszcza badaczom przeszłości naszych Ziem Zachodnich, że poprzez tamte wydawnictwa można dotrzeć do cennych, a przeważnie zapomnianych artykułów prasy polskiej. W bardzo wielu wypadkach będą to jedyne zastępcze źródła wobec niezachowania się do naszych czasów wielu roczników czy poszczególnych numerów czasopism polskich ukazujących się na Pomorzu, Warmii i Mazurach oraz na Śląsku. Ponadto możemy te wydawnictwa śmiało zaliczyć do bardzo dla badaczy cennych kryptobibliografii zawartości czasopism polskich. Wypełniają one bowiem, wprawdzie tylko fragmentarycznie, dotkliwie u nas odczuwany brak bibliografii zawartości czasopism polskich sprzed r. 1947.

Poniżej załączam bibliografię rejestracyjną wszystkich wyżej omówionych wydawnictw z osobnym podziałem na czasopisma, ułożone w kolejności alfabetycznej, i wydawnictwa zwarte — w kolejności chronologicznej. Przy każdej pozycji podano miejsce jej przechowania w bibliotekach czy archiwach.

BIBLIOGRAFIA

A. Czasopisma

1. **AUS POLNISCHEN ZEITUNGEN** (również: *Aus der polnischen Tagespresse, Auszüge aus polnischen Schriften, Musterung polnischer Zeitungen, Übersetzung, Zeitungs-Auszüge*). Poznań 1858—1867. [Wydawca:] Königliches Polizei-Direktorium zu Posen.

1858. W okresie lipiec-grudzień ukazały się 4 nie numerowane przeglądy polskiej prasy emigracyjnej: Die Revue der polnischen Sachen; Pläne für einen Aufstand in Polen [z 1849 r.]; Was sollen wir jetzt thun?; Die polnische National-Sache und die Eigentums-Verleihung an die Bauern, cm 34,5×21 k. 11 nlb.

1859. Znanych jest 10 numerów: Aus polnischen Zeitungen; Einfluss des italienischen Krieges auf die Bestrebungen zur Wiederherstellung Polens (Maj 1859); Stimmung und Zustände der Provinz Posen; Ludwig Mieroslawski, Über den polnischen Aufstand (September 1859); Musterung polnischer Zeitschriften (Oktober, November, Dezember 1859); Aus polnischen Zeitungen und Zeitschriften (Oktober 1859), k. 24 nlb.

1860. Znanych jest 8 numerów: Musterung polnischer Zeitschriften (Januar 1860); Zwei Reden Mieroslawski's (Februar 1860); Aus dem Nadwislanin (April 1860); Der polnische Kommunistenklub (Revolutionsbund) in London; Die Kommunisten-Verbindungen in London oraz 3 numery bez nagłówka, k. 13 rlb.

1861. Znane są 24, przeważnie datowane numery od 10 IV 1861 do 17 XII 1861 pod tytułami: Zeitungs-Auszüge; (Auszüge) Aus polnischen (Schriften) Zeitungen — wszystkie odbite na hektografie z wyjątkiem jednego, drukowanego o tytule: Die Agitation in den vormals polnischen Provinzen (15 VI 1861), k. 52.

1862. Znane są 34, przeważnie datowane, numery, z których 22 mają następujące tytuły: Aus polnischen Zeitungen (Zeitschriften, Flugschriften); Aus der polnischen Emigration; inne numery mają w nagłówkach tytuły czasopism, z których treść zaczerpnięty, k. 103 nlb., powielarych.

1863. Znanych jest 25 numerów, przeważnie nie datowanych, z których 17 posiada oznaczenie: Übersetzung, a część podpis: „Der vereidigte Dollmetscher Post”, k. 54 powielanych.

1864. Znanych jest 9 numerów oznaczonych: „Übersetzung (aus dem polnischen)”, z których ostatnie 3 z 22 VII—29 VIII 1864 są liczbowane 1—3, k. 20 powielanych.

1865. Znane są 3 numery oznaczone: „Übersetzung”, mające 6 k. nlb. powielanych.

1867. Znany jest tylko 1 numer: Aus der polnischen Tagespresse. September 1867, k. 2 nlb. powielane.

Egz. w WAP w Poznaniu PP 4787, 4789, 4789 a (najwięcej) i 4793.

2. *AUSGEWÄHLTE BERICHTE AUS POLNISCHEN ZEITUNGEN UND ZEITSCHRIFTEN ÜBER DIE DEUTSCHEN OSTGEBIETE.* (Wissenschaft, Wirtschaft, Siedlung etc.). Stuttgart 1949 [Wydawca:] Deutsches Büro für Friedensfragen. 1 Folge. März, k. 25 powiel.; 2 Folge, Mai; k. 33 powiel.; 3 Folge, Juni k. 33 powiel.; 4 Folge, September k. 42 powiel.; 5 Folge, Oktober k. 38 powiel.; 7 Folge, Dezember k. 23 powiel. Począwszy od numeru październikowego zmieniono tytuł na: *Ausgewählte Berichte aus polnischen und tschechischen Zeitungen und Zeitschriften über die deutschen Ostgebiete und das Sudetenland.*

3. [*AUSZÜGE AUS POLNISCHEN OBERSCHLESISCHEN ZEITUNGEN*]. [Wydawca:] (Königl. Reg. Commissariat in Beuthen). Bytom 1873—1882.

1873. Znanych jest 19 nie liczbowanych, nie datowanych numerów z okresu: 9 VIII — 24 XII 1873, ukazujących się w odstępach tygodniowych, podpisanych na końcu: „Für die Übersetzung resp. Inhalts-Angabe: Büttner Pol. Insp.” cm 34,5×21 k. 38 nlb., powielanych.

1874. Znanych jest 25 numerów nie liczbowanych i nie datowanych z okresu: 3 I—29 VI 1874, k. 52 nlb., powiel.

1875. Znanych jest 51 numerów nie liczbowanych z okresu: 10 I—28 XII 1875, począwszy od 8 III numery są datowane, cm 34,5×21 (dwa numery: 38,5×24 cm) k. 102 nlb., powiel. Na końcu podpis: „Für Übersetzung und Inhalts-Angabe Holzheimer Königl. Reg. Commissarius”.

1876. Znanych jest 45 datowanych numerów nie liczbowanych z okresu: 6 I—4 XII 1876, k. 90 rlb., powiel. Począwszy od numeru z 3 IV podpis: „Koeppen Königl. Regier., Commissarius”.

1877. Znanych jest 39 datowanych numerów nie liczbowanych z okresu: 8 I—29 XII 1877, k. 82 nlb., powiel.

1878. Znanych jest 45 datowanych numerów nie liczbowanych z okresu: 12 I—28 XII 1878, k. 90 nlb., powiel.

1879. Znanych jest 51 datowanych numerów nie liczbowanych z okresu: 5 I — 17 XII 1879, cm 34'5 × 21 oraz 36 × 22 k. 105 nlb., powiel.

1880. Znanych jest 51 datowanych numerów nie liczbowanych z okresu: 5 I — 29 XII 1880, k. 104 nlb., powiel.

1881. Znanych jest 45 datowanych numerów nie liczbowanych z okresu: 15 I — 29 XII 1881 cm 34'5 × 21 nry powiel., 34'5 × 28'5 i 40 × 28'5 nry druk, k. 72 nlb.

1882. Znanych jest 24 datowanych numerów nie liczbowanych z okresu: 16 I — 23 XII 1882, cm 34'5 × 28'5 i 40 × 28'5 k. 30 druk. Na końcu podpis: „v. Hamilton, Königlicher Regierungs-Commissarius. Druck von Th. Kirsch in Beuthen O.-S.”.

WAP w Poznaniu PP 4790.

4. *AUSZÜGE AUS OBERSCHLESISCHEN POLNISCHEN ZEITUNGEN.* (Beuthen. Der Königliche Grenzkommissar Klinner, Buchwald), do 1909 r.

1909. Numery 1—188 z 15 VIII mają przeciętnie po 6 stron powielanych wymiaru 33 × 21 cm. Kontynuacją tego pisma było nowe pt. „Polnische Zeitungs-Rundschau” (poz. nr 13).

WAP we Wrocławiu, Rejencja Opolska, Biuro Prezydzialne syg. 84.

5. [*AUSZÜGE AUS POLNISCHEN (WESTPREUSSISCHEN) ZEITSCHRIFTEN*]. Toruń 1882—1889 Wydawca: burmistrz policyjny Rex.

1882. Erste Woche (—52 Woche) für die Zeit vom 1. bis 7. Januar 1882 (für die Zeit vom 24. bis 31. Dezember 1882). [Nr 1—39 drukarnia:] (Thorn, gedruckt bei E. Dombrowski) [nr 40—52 drukarnia:] (Gedruckt bei Ernst Lambeck in Thorn) cm 33'5 × 21 s. 173 ogółem w całym roczniku.

1883. 52 numery od 1 I do 31 XII 1883 (Gedruckt bei Ernst Lambeck in Thorn).

1884. „ „ „ „ „ 1884 „ „ „ „ „ „

1885. „ „ „ „ „ 1885 „ „ „ „ „ „

1886. 51 numerów „ „ „ „ 1886 „ „ „ „ „ „

1887. 52 numery „ „ „ „ 1887 „ „ „ „ „ „

1888. „ „ „ „ „ 1888 „ „ „ „ „ „

1889. 48 numerów od 1 I do 30 XI 1889 [nr 1—14:] (Druck von Ernst Lambeck, Thorn) [nr 15—48:] (Thorn, gedruckt bei E. Dombrowski).

WAP w Poznaniu PP 4792 (za lata 1882—1889 niekompletne, z wyjątkiem 1882 i 1888); tamże, Landratra Miedzichód Tit. V Sect. 12 Fach 89 Nr 13 (1888—1889 niekompletne).

6. *GESAMTÜBERBLICK ÜBER DIE POLNISCHE TAGESLITERATUR.* Poznań 1892—1918. Amtlich zusammengestellt im Kgl. Polizei-Präsidium in Posen. Redigiert von Zacher, Polizeirat. Merzbach'sche Buchdruckerei. Posen.

Jg. 1: 1892, rr 1—52 od 1 I do 30 XII 1892 cm 33 × 21 s. 700.

Jg. 2: 1893, rr 1—52 od 31 XII 1892 do 29 XII 1893 s. 555.

Obydwa pierwsze roczniki posiadają na wstępie każdego numeru przegląd tygodnia („Wochenschau”) opracowany przez Z[achera].

Jg. 3: 1894, nr 1—52 od 30 XII 1893 do 28 XII 1894 s. 588.

Jg. 4: 1895, nr 1—51 od 29 XII 1894 do 20 XII 1895 s. 549.

Jg. 5: 1896, nr 1—53 od 21 XII 1895 do 31 XII 1896 s. 626.

Jg. 6: 1897, nr 1—52 od 1 I do 31 XII 1897 s. 691.

Jg. 7: 1898, nr 1—52 od 1 I do 31 XII 1898 s. 775.

Jg. 8: 1899, nr 1—52 od 31 XII 1898 do 29 XII 1899 s. 812.

Jg. 9: 1900, nr 1—52 od 30 XII 1899 do 20 XII 1900 s. 835.

Jg. 10: 1901, nr 1—51 od 21 XII 1900 do 19 XII 1901 s. 1152.

Jg. 11: 1902, nr 1—52 od 20 XII 1901 do 1 I 1903 s. 1050.

Jg. 12: 1903, rr 1—52 od 2 I do 31 XII 1903 s. 1016.

Dodatek: Verzeichnis der verbotenen nichtperiodischen polnischen Druckschriften, der vom Postvertrieb im Inlande ausgeschlossenen ausländischen polnischen Zeitungen, der verbotenen polnischen Lieder und bildlichen Darstellungen etc. vom Jahre 1850 bis zur Gegenwart. Zusammengestellt und herausgegeben von der politischen Abteilung der Königlichen Polizeidirektion in Posen. Posen, 1. Juli 1903. Posen 1903 Merzbach'sche Buchdruckerei, cm 33 × 21 s. 67.

[1.] Sonderausgabe des Gesamtüberblicks über die polnische Tagesliteratur.

Jg. 13: 1904, nr 1—52 od 1 I do 29 XII 1904 s. 1094.

Dodatki: 1) Erster Nachtrag zu dem Verzeichnis der verbotenen nichtperiodischen polnischen Druckschriften, der vom Postvertrieb im Inlande ausgeschlossenen ausländischen

polnischen Zeitungen, der verbotenen polnischen Lieder und bildlichen Darstellungen etc. Zusammengestellt und herausgegeben von der politischen Abteilung der Königlichen Polizeidirektion in Posen. >Posen, den 1. April 1904.< Posen 1904 Merzbach'sche Buchdruckerei, cm 33 × 21 s. 12, druk jednostronny.

[2.] Sonderausgabe des Gesamtüberblicks über die polnische Tagesliteratur.

2) Das Polentum in Amerika. Nach polnisch-amerikanischen Quellen und Berichten. Zusammengestellt und verdeutscht in der politischen Abteilung der Königlichen Polizeidirektion. Posen im April 1904. Merzbach'sche Buchdruckerei Posen, cm 33 × 21 s. 36.

[3.] Sonder-Ausgabe des Gesamtüberblicks über die polnische Tagesliteratur.

3) Das polnische Sokolturn. Seine Geschichte, politische Tendenz und nationale Bedeutung. Dargestellt von der politischen Abteilung der Kgl. Polizeidirektion in Posen. Posen, im Oktober 1904. Merzbach'sche Buchdruckerei, cm 33 × 21, s. 45.

Vierte Sonder-Ausgabe des Gesamt-Überblicks über die polnische Tagesliteratur.

Jg. 14: 1905, nr 1—52 od 30 XII 1904 do 28 XII 1905 s. 1471.

Dodatki: 1) Verzeichnis der verbotenen nichtperiodischen polnischen Druckschriften, der als aufreizend anerkannten polnischen Lieder und bildlichen Darstellungen etc. vom Jahre 1850 bis zur Gegenwart. II. Auflage. Neu zusammengestellt und herausgegeben von der politischen Abteilung der Königlichen Polizeidirektion in Posen. >Posen, 1. April 1905.< Posen 1905 Merzbach'sche Buchdruckerei, cm 33 × 21 s. 56.

Sonderausgabe des Gesamtüberblicks über die polnische Tagesliteratur.

2) „Straz“. Sonderausgabe des Gesamtüberblicks über die polnische Tagesliteratur. Vierzehnter Jahrgang. Posen, den 26. Dezember 1905, cm 33 × 21 s. 34, 33—56 (część druga datowana: 30 XII 1905).

Jg. 15: 1906, nr 1—52 od 29 XII 1905 do 31 XII 1906 s. 2177.

Dodatki: 1) Die Rechenschaftsberichte der polnischen Erwerbs- und Ansiedlungsbanken und Genossenschaften. Zusammengestellt in der politischen Abteilung der Königlichen Polizei-Direktion. Posen, im Juli 1906 Merzbach'sche Buchdruckerei, cm 33 × 21 s. 93.

[2.] Sonderausgabe des Gesamtüberblicks der polnischen Tagesliteratur.

2) Verzeichnis der verbotenen nichtperiodischen polnischen Druckschriften, der als aufreizend anerkannten polnischen Lieder und bildlichen Darstellungen etc. vom Jahre 1850 bis zur Gegenwart. III. Auflage. Neu zusammengestellt und herausgegeben von der politischen Abteilung der Königlichen Polizeidirektion in Posen. >Posen, 1. August 1906.< Posen 1906 Merzbach'sche Buchdruckerei, cm 33 × 21 s. 70.

[3.] Sonderausgabe des Gesamtüberblicks über die polnische Tagesliteratur.

3) Vier Referate, welche auf dem am 1. Oktober 1906 in Krakau stattgefundenen IV. Kongress der polnischen Juristen und Nationalökonomien gehalten wurden. November 1906. Posen 1906 Merzbach'sche Buchdruckerei, cm 33 × 21 s. 37.

Vierte Sonderausgabe des Gesamtüberblicks der polnischen Tagesliteratur.

Jg. 16: 1907, nr 1—52 od 1 I do 26 XII 1907 s. 1170.

Dodatki: 1) Aliquis: Unsere Politik und die Kirche von Aliquis. 1906. Verlagsbuchhandlung von Hermann Waltherr, G.m.b.H., Berlin W. 30. [Posen] 1907 Merzbach'sche Buchdruckerei, cm 33 × 21 s. 17.

Erste Sonderausgabe <16. Jahrgang> des Gesamtüberblicks über die polnische Tagesliteratur.

2) Verzeichnis der verbotenen nichtperiodischen polnischen Druckschriften, der als aufreizend anerkannten polnischen Lieder und bildlichen Darstellungen etc. vom Jahre 1850 bis zur Gegenwart. IV. Auflage. Neu zusammengestellt und herausgegeben von der politischen Abteilung des Königlichen Polizeipräsidiums in Posen. >Posen, 1. August 1907.< Posen 1907 Merzbach'sche Buchdruckerei, cm 33 × 21 s. 78.

Sonderausgabe des Gesamtüberblicks über die polnische Tagesliteratur.

Jg. 17: 1908, nr 1—52 od 27 XII 1907 do 24 XII 1908 s. 1236.

Dodatki: 1) Rechenschaftsberichte Heft II. I. des Verbandes der polnischen Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften in den Provinzen Posen und Westpreussen — Związek Spółek Zarobkowych; II. der Verbandsbank der vorgenannten Genossenschaften — Bank Związku Spółek Zarobkowych; III. der dem Verbands angeschlossenen und IV. der dem Verbands nichtangehörigen polnischen Banken und Genossenschaften für das Jahr 1908. Zusammengestellt in der politischen Abteilung des Königlichen Polizeipräsidiums in Posen. Posen, im November 1908, cm 33 × 21 s. IX, 1 nlb., 200.

IV. Sonderausgabe des Gesamtüberblicks über die polnische Tagesliteratur.

2) Verzeichnis der verbotenen nichtperiodischen polnischen Druckschriften der als aufreizend anerkannten polnischen Lieder und bildlichen Darstellungen etc. vom Jahre 1850 bis zur Gegenwart V. Auflage. Neu zusammengestellt und herausgegeben von der politischen Abteilung des Königlichen Polizeipräsidiums in Posen. >Posen, 1. Dezember 1908.< Posen 1908 Merzbach'sche Buchdruckerei, cm 33 × 21 s. 91.

Sonderausgabe des Gesamtüberblicks über die polnische Tagesliteratur.

Jg. 18: 1909, nr 1—52 od 25 XII 1908 do 30 XII 1909 s. 1387.

Dodatki: 1) Rechenschaftsberichte. I. der Verbandsbank der polnischen Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften in der Provinz Posen und Westpreussen — Bank Związku Spółek Zarobkowych. II. des Verbandes dieser Genossenschaften — Związek Spółek Zarobkowych. III. der dem vorgenannten Verbände angeschlossenen und IV. der dem Verbande nicht angehörigen polnischen Banken, Genossenschaften usw. für das Jahr 1907. Zusammengestellt in der politischen Abteilung des Königlichen Polizeipräsidiums in Posen. Posen, im Januar 1909, Druck der Merzbach'schen Buchdruckerei, cm 33 × 21 s. X, 193.

I. Sonderausgabe des Gesamtüberblicks über die polnische Tagesliteratur.

2) Die Geschäftstätigkeit (Jahresberichte, Bilanzen usw.) I. der polnischen Parzellierungs-Banken und Genossenschaften, II. der polnischen Baugenossenschaften, III. sonstiger polnischer Aktienbanken und Genossenschaften für das Jahr 1907. Zusammengestellt in der politischen Abteilung des Königlichen Polizeipräsidiums in Posen. Posen, im Februar 1909, cm 33 × 21 s. IV, 63.

II. Sonder-Ausgabe des Gesamtüberblicks über die polnische Tagesliteratur.

3) Die Geschäftstätigkeit . . . für das Jahr 1908. Zusammengestellt in der politischen Abteilung des Königlichen Polizeipräsidiums in Posen. Posen, im Oktober 1909, cm 33 × 21 s. IV, 79.

IV. Sonderausgabe zum Gesamtüberblick über die polnische Tagesliteratur.

4) Der Tschechen Fahrt nach Polen. (Berichte polnischer ausländischer Zeitungen). Posen 1909 Merzbach'sche Buchdruckerei, cm 33 × 21 s. 48.

III. Sonderausgabe zum Gesamtüberblick über die polnische Tagesliteratur.

Jg. 19: 1910, nr 1—52 od 31 XII 1909 do 29 XII 1910 s. 1302.

Dodatek: Der XVIII. Landtag des polnischen Nationalbundes in Milwaukee, Wisconsin. Posen 1910 (Merzbach'sche Buchdruckerei), cm 33 × 21 s. 50, tyt. nagl.

I. Sonderausgabe des Gesamtüberblicks über die polnische Tagesliteratur.

Jg. 20: 1911, nr 1—52 od 30 XII 1910 do 28 XII 1911 s. 1270.

Dodatek: Verzeichnis der verbotenen nichtperiodischen polnischen Druckschriften, der als aufreizend anerkannten polnischen Lieder und bildlichen Darstellungen etc. vom Jahre 1850 bis zur Gegenwart. VI. Ausgabe. Neu zusammengestellt und herausgegeben in der politischen Abteilung des Königlichen Polizeipräsidiums zu Posen. Posen, 1. Februar 1911. (Posen 1911 Merzbach'sche Buchdruckerei, cm 33 × 21 s. 112.)

Jg. 21: 1912, nr 1—52 od 29 XII 1911 do 26 XII 1912 s. 1199, XII (=indeks:)

Inhaltsverzeichnis des 21-sten Jahrgangs (1. Namens-Register. 2. Orts-Register 3. Sach-Register).

Jg. 22: 1913, nr 1—52 od 27 XII 1912 do 25 XII 1913 s. 1395, XI (=indeks:)

Inhaltsverzeichnis des 22-sten Jahrgangs (1913) des Gesamtüberblicks über die polnische Tagesliteratur.

Jg. 23: 1914, nr 1—32 od 26 XII 1913 do 31 XII 1914 s. 723, XII (indeks).

Jg. 24: 1915, nr 1—48 od 1 I do 30 XII 1915 s. 1037, XVII (indeks).

Jg. 25: 1916 nr 1—52 od 31 XII 1915 do [24 XII 1916] s. 1651, XIX (indeks).

Jg. 26: 1917, nr 1—52 [od 25 XII 1916 do 23 XII 1917] s. 2164, XXV (indeks).

Jg. 27: 1918, nr 1—44 od 24 XII 1917 do 29 X 1918 (ostatni!) s. 1721.

Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu Ic 6780 4° (komplet!); Wissenschaftliche Bibliothek der Stadt Erfurt Hsl 1803 — 1911—1916; WAP w Bydgoszczy VIII/101 — 1896—1902, 1904—1918; WAP w Poznaniu PP 4806 a—h 1893—1894, 1896—1900, 1903, 1906, 1911—1915; WAP we Wrocławiu, Rej. Opol. BP 14—18 — 1895—1896, 1909, 1911, 1913, 1914.

7. **GESAMTÜBERBLICK ÜBER DIE POLNISCHE PRESSE.** Berlin 1919—1939.

Redaktion: Berlin NW. 7, Dorotheenstrasse 50; [od rocznika 1921:] Berlin C 25, Alexanderstrasse 3—6; [od rocznika 1933:] Schriftleitung: Berlin SW 11, Prinz-Albrecht-Strasse 8. [Druk:] (Ernst Siegfried Mittler und Sohn, Buchdruckerei G. m. b. H., Berlin S. W. 68, Kochstr. 68—71, [od rocznika 1929:] Druck der Preussischen Druckerei und Verlags-A. G., Berlin SW 48, Wilhelmstrasse 32, [od rocznika 1934:] Druck Geheimes Staatspolizeiamt cm 33'5 × 21.

1919, nr 1—200 od 1 I do 31 XII 1919

1920,

1921, nr 1—206 od 1 I do 31 XII 1921 s. 1400

1922, nr 1—188 od 1 I do 31 XII 1922 s. 1360

1923, nr 1—136 od 3 I do 28 XII 1923 s. 1096

1924, nr 1—63 od 4 I do 31 XII 1924 s. 686

1925, nr 1—100 od 3 I do 20 XII 1925 s. 580

1926, nr 1—102 od 2 I do 31 XII 1926 s. 594.

- 1927, nr 1—102 od 7 I do 31 XII 1927 s. 610.
 1928, nr 1—103 od 4 I do 29 XII 1928 s. 707.
 1929, nr 1—101 od 5 I do 31 XII 1929 s. 644.
 1930, nr 1—103 od 4 I do 31 XII 1930 s. 706.
 1931, nr 1—100 od 6 I do 30 XII 1931 s. 735.
 1932, nr 1—100 od 6 I do 30 XII 1932 s. 714.
 1933, nr 1—102 od 4 I do 29 XII 1933 s. 794.
 1934, nr 1—100 od 3 I do 30 XII 1934 s. 590.
 1935, nr 1—90 od 4 I do 24 XII 1935 s. 430.
 1936, nr 1—77 od 8 I do 30 XII 1936 s. 330.
 1937, nr 1—81 od 8 I do 27 XII 1937 s. 368.
 1938, nr 1—71 od 6 I do 28 XII 1938 s. 316.
 1939, nr 1—52 od 7 I do 2 IX 1939 s. 228.

Roczniki 1935—1939 otrzymały numerację: 43—47, nawiązującą do „Gesamtüberblick über die polnische Tagesliteratur”, którego pismo to było bezsprzeczną kontynuacją. Pismo nie miało indeksów całorocznych, jedynie pod nagłówkiem każdego numeru znajdował się spis treści.

Biblioteka Gdańska PAN N1 1826 4° 1919—1921; Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu 98930 III 1919, 1926—1933; Deutsche Bücherei Leipzig ZB 10512 1932—1939; Wissenschaftliche Bibliothek der Stadt Erfurt Hsl 1803 1919, 1921—1927; PAP Opole — Biblioteka 2939 1935—1937; WAP w Bydgoszczy VIII/80 1930, 1932—1935, 1939; WAP w Poznaniu 1939; WAP we Wrocławiu, Rej. Opol. Wydz. I 1877 1926—1934.

8. *GRENZPOLITISCHE HEFTE*. Herausgeber: Reichsstudentenführung (Amt für politische Erziehung) Oststelle. Verantwortlicher Schriftleiter: Georg Diedrich Lührs, Königsberg (Pr), Theaterplatz 3c. (Druck: Graphische Kunstanstalt Königsberg (Pr)).

1937. Doppelfolge 2 und 3. Anfang Mai. cm 29'5 × 21 s. 4 nlb., 63 powiel. 1937. Doppelfolge 8 und 9. Schlesienfolge — Heft 2. cm 29'7 × 21 s. 31.

9. *OSTLAND-BERICHTE*. Auszüge aus polnischen Büchern, Zeitschriften und Zeitungen. Herausgegeben vom Ostland-Institut in Danzig. Als Manuskript gedruckt. Gdańsk 1927—1939. (Für die Herausgabe verantwortlich: Staatsarchivrat Dr [Walter] Recke in Danzig. Schriftleiter: Diplomvolkswirt Rudolf Neumann [od nr 18—20 z 1934:] Hans Neumann).

Jg. 1: 1927, nr 1—2 cm 28,5 × 22,5 s. 43, 1 nlb.

Jg. 2: 1928, nr 1—9 s. 183, 1 nlb.

Jg. 3: 1929, nr 1—12 s. 323, 1 nlb.

[D o d a t e k:] Inhaltsverzeichnis zu Jahrgang I—III (1927—1929) Ostland-Berichte. Auszüge aus polnischen Büchern, Zeitschriften und Zeitungen. cm 28'5 × 22'5 s. 31, 1 nlb.

Jg. 4: 1930, nr 1—12 s. 350, 1 nlb., 19, 1 nlb. (= indeks).

Jg. 5: 1931, nr 1—12 s. 461, 1 nlb., 19, 1 nlb. (= indeks).

Jg. 6: 1932, nr 1—12 s. 311, 1 nlb., 15, 1 nlb. (= indeks).

Jg. 7: 1933, nr 1—3 s. 69, 1 nlb.

Reihe B.

1933, nr 1—8 od 5 X do 15 XII 1933 s. 36.

1934, nr 1—32 od 5 I do 25 XII 1934 s. 138.

1935, nr 1—23 od 1 I do 15 XII 1935 s. 94.

1936, nr 1—22 od 1 I do 1 XII 1936 s. 94.

Reihe A.

1937, nr 1—3 cm 23,8 × 16,5 s. 151, 1 nlb.

1938, nr 1—6 s. 255, 1 nlb.

1939, nr 1—3 s. 143, 1 nlb.

Biblioteka Gdańska PAN N1 460 4°; Biblioteka Instytutu Zachodniego w Poznaniu; Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu III 98139.

10. *DER POLENSPIEGEL — POLNISCHE PRESSE*. Übersetzungen aus der polnischen Presse. [Od nru 105 z 20 IX 1919 tytuł:] Polnische Presse. Tägliche Übersetzungen aus der polnischen Presse. Gdańsk 1919—1921. Herausgegeben vom Deutschen Volksrat zu Danzig (Deutscher Volksrat für Westpreußen. Pressestelle). [Re-

daktorzy: G. Ferber; K. Ems; E. Acksel.] Nur als Manuskript gedruckt. (Druck von A. W. Kafemann G. m. b. H., Danzig; Druck: A. Müller, vorm. Wedelsche Hofbuchdruckerei, Danzig). cm 41 × 26.

1919, nr 1—187 od 20 V do 31 XII.

Biblioteka Gdańska PAN X 574 2°.

Die polnische Presse (1915), zob. Zusammenstellung des wesentlichen Inhalts der Polenpresse.

11. *POLNISCHE PRESSE*. [Królewiec, Olsztyn?] 1920—1921. cm 32'5 × 21, powiel. WAP w Olsztynie I 230 (nry z 4 XII 1920 — 3 III 1921).

12. *POLNISCHE PRESSEAUSSZÜGE*. [Od nr 387 z 24 XI 1939:] Polnische Presseauszüge (aus der polnischen Presse des feindlichen Auslands). [Pojedyncze numery nosiły także podtytuł:] Polnische Presseauszüge (aus der deutschen Ostpresse). Berlin 1933—1944. Preuss [isches]. Geheimes Staatsarchiv, *Publikationstelle*, Berlin-Dahlem, (Publikationsfonds). cm 29'5 × 21'5.

1933, [nr 1—505] od 21 II do 29 XII 1933 powiel.

1934, nr 1—452 od 2 I do 29 XII 1934 [nry 1—180 nie liczbowane], powiel.

1935, nr 1—479 od 3 I do 31 XII 1935, powiel.

1936, nr 1—484 od 3 I do 30 XII 1936, powiel.

1937, nr 1—541 od 4 I do 31 XII 1937, powiel.

1938, nr 1—560 od 3 I do 31 XII 1938, powiel.

1939, nr 1—424 od 2 I do 21 XII 1939, powiel.

1940, nr 1—290 od 2 I do 20 XII 1940, powiel.

1941, nr 1—242 od 15 I do 20 XII 1941, powiel.

1942, nr 1—155 od 15 I do 18 XII 1942, powiel.

1943, nr 1—193 od 6 II do 13 XII 1943, powiel.

1944

Tytuł pisma został wprowadzony dopiero od 17 V 1934 r.

WAP w Szczecinie, Biblioteka sygn. P394; WAP we Wrocławiu, Rej. Opol. wyd. I 1873, 1874.

13. *POLNISCHE PRESSESTIMMEN*. Übersetzungen aus den stets neuesten polnischen Zeitungen aus Kongresspolen, Posen, Westpreussen und Oberschlesien unter besonderer Berücksichtigung der Berliner, Danziger und Westdeutschen Zeitungen. Erscheint jeden Dienstag, Donnerstag und Sonnabend. Breslau 1919—1921. Verlag: „Polnische Pressestimmen“, Schriftleitung Hans Weber. [Od 24 VI 1920] Max Bomme. Druck: Schlesische Volkszeitung, Druckerei und Verlag, G. m. b. H. cm 46 × 33, druk jednostronny.

Jg. 1: 1919 nr 1—49 z 6 IX — 27 XII 1919.

Jg. 2: 1920 nr 1—153 z 1 I — 30 XII 1920.

Jg. 3: 1921 nr 1—125 z 1 I — 17 XI 1921.

Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu sygn. 2 nA70.

14. *POLNISCHE ZEITUNGS — RUNDSCHAU* (Übersetzungen aus den polnischen Zeitungen in Oberschlesien). Bytom 1909—1918 (?). Königl. Grenzkommissariat zu Beuthen (M. Nothmann, Buchdruckerei, Beuthen O.-S.) [Redaktor: Grenzkommissar Mädler] cm 33 × 21.

[Jg. 1:] 1909, nr 1—37 od 21 VIII do 30 XII 1909 s. 178, 15 (= indeks).

[Jg. 2:] 1910

[Jg. 3:] 1911, nr 1—102 od 4 I do 30 XII 1911 s. 369, 24 (= indeks).

Jg. 4: 1912, nr 1—99 od 5 I do 28 XII 1912 s. 377, 27 (= indeks).

Jg. 5: 1913

Jg. 6: 1914

Jg. 7: 1915, nr 1—101 od 6 I do 30 XII 1915 s. 338, 20 (= indeks).

WAP w Poznaniu PP 4807 (indeks do r. 1909 i 1914); WAP we Wrocławiu, Rej. Opol. Biuro Prez. 109—113. — 1909, 1911, 1912 i 1915.

15. *POLNISCHER PRESSEBERICHT*. Zusammengestellt im Kgl. Polizei — Präsidium Posen. Poznań 1917—1918.

Jg. 1917, nr 1—150 od 2 I do 3 VII 1917 (niekompletne) cm 33 × 22'5 powiel.

Jg. 1918, nr 1—256 od 2 I do 9 XI 1918 (niekompletne) cm 26 × 20'5 powiel.

Codzienny przegląd prasy polskiej w streszczeniach i przedrukach w języku niemieckim, każdy numer zawiera od kilku do kilkunastu stron.

WAP w Poznaniu PP 5058—5060.

16. *TAGESBERICHT AUS DER POLNISCHEN UND JÜDISCHEN PRESSE*. Warszawa 1917—1918. Presseabteilung des Verwaltungschefs beim Generalgouvernement Warschau. Nur für den Dienstgebrauch. (Druck: Deutsche Staatsdruckerei in Warschau) cm 32 X 24, druk jednostronny.

Jg. 1: 1917, nr 1—239 od 22 I do 28 X 1917 (niekompletny).

Dodatki: 1. Tafel der Abkürzungen. 2. Verzeichnis der Zeitungen. Erste Auflage (10. Februar 1917). Presseabteilung Warschau. Anlage zum Tagesbericht aus der polnischen und jüdischen Presse. Nur für den Dienstgebrauch. cm 32,5 X 24 s. 4, druk jednostronny.

Jg. 2: 1918, nr 1—260 od 2 I do 14 X 1918 (niekompletny).

Dodatki: 1. Tafel der Abkürzungen (2. Ausgabe); 2. Verzeichnis der Zeitungen (2. Ausgabe); 3. Polnische Parteitafel; I-V; 4. Tafel der jüdischen Parteien in Polen. 5. Galizische Parteitafel. 6. Politisch-historische Zeittafel Polens seit Kriegsbeginn. 1914—1917; 7. Alphabetisches Verzeichnis der politischen Persönlichkeiten im Königreich Polen, mit näheren Angaben. 8. Alphabetisches Verzeichnis der polnischen Tageszeitungen, mit näheren Angaben.

WAP w Poznaniu PP 5065, 5066a, 5067, 5068, 5068a.

17. *TAGESBERICHT ÜBER DIE POLNISCHE PRESSE*. Berlin 1930—1934. Lektorat Polen cm 29 X 21,5 powiel. jednostronnie. Ukazywało się codziennie z wyjątkiem niedziel i świąt, każdy numer liczył przeciętnie 4 karty.

WAP w Wrocławiu, Rej. Opol. Wyd. I 1873—1874.

18. *ÜBERBLICK ÜBER DIE POLNISCHE PRESSE*. Berlin 1915—1917. Kriegs-Presseamt. Auskunftstelle [od nru 15:] Inlandstelle. [Od października 1916 tytuł:] Überblick über die polnische Presse Deutschlands, Österreich-Ungarns und des östlichen Besetzungsgebiets. Nur für den Dienstgebrauch. [Redaktorzy:] (Sektions-Chef Götte, Misch, F. d. b. Sektionschef v. Ramin, Weishaupt). cm 33 X 21.

1915, Oktober, Sonderbericht nr 1.

1916, April, Sonderbericht nr 7 s. 6, druk jednostronny; Mai, Sonderbericht nr 8 s. 6; Juni, Sonderbericht nr 10 s. 7; Juli, Sonderbericht nr 11 s. 6; August, Sonderbericht Nr 12 s. 6; September, Sonderbericht nr 14 s. 5; Oktober, Sonderbericht nr 15 s. 5; November, Sonderbericht nr 16 s. 5; Dezember, Sonderbericht nr 17 s. 5.

1917, Januar, Sonderbericht nr 18 s. 6; Februar, Sonderbericht nr 19 s. 7; März, Sonderbericht nr 20 s. 6.

WAP w Poznaniu PP 5065.

19. *ÜBERSETZUNGEN AUS WESTFÄLISCHEN UND ANDEREN POLNISCHEN ZEITUNGEN*. Dortmund 1907—1911. Polizei-Präsidium.

Inhaltsverzeichnis zu den Übersetzungen aus westfälischen und anderen polnischen Zeitungen. Jahrgänge 1907—1911 (Druck von W. Crüwell, Dortmund, Olpe 29) cm 33 X 21 s. 45.

WAP w Poznaniu PP 4807.

20. *WISSENSCHAFTLICHER DIENST FÜR OST- MITTELEUROPA*. Monatshefte der Johann Gottfried Herder-Institut. Marburg/Lahn. Schriftleitung: Dipl.-Volkswirt Rudolf Neumann. Jg. 1—8: 1951—1958. Rocznik 1951 ukazał się w formie powielanej o formacie 33 X 21 cm, począwszy od r. 1952 ukazuje się drukiem w formacie tzw. „ósemki”.

21. *ZUSAMMENSTELLUNG DES WESENTLICHEN INHALTS DER POLEN-PRESSE*. [Pierwszy numer ukazał się pt.:] Die polnische Presse. [Od nr 6:] Übersicht über den wesentlichen Inhalt der polnischen Presse. Zusammengestellt im Königlichen Polizei-Präsidium Posen. [Politische Abteilung], Poznań 1915—1916. [od nru 8 druk:] (Ostdeutsche Buchdruckerei u. Verlagsanstalt).

1915, Oktober, [nr 1] k. 43, tablic 4, powiel., cm 33 X 21. [Na tablicach:] (Zusammenstellung der in der letzten Zeit erschienenen oder bekannt gewordenen einschlägigen nichtperiodischen Druckschriften); November, [nr 2] s. 39, powiel.; Dezember, [nr 3] s. 45, powiel.

1916, Januar, [nr 4] s. 46, powiel.; Februar, [nr 5] s. 26, powiel.; März, nr 6 s. 36, powiel.; April, nr 7 s. 44, powiel.; Mai, nr 8 s. 17, druk.; Juni, nr 9 s. 21; Juli, nr 10 s. 26; August, nr 11 s. 32; September, nr 12 s. 34; Oktober, nr 13 s. 38; November, nr 14 s. 44; Dezember, nr 15 s. 31.

Są to właściwie streszczenia artykułów prasy polskiej, wydawanej w kraju i za granicą, ułożone w kilkunastu działach.

WAP w Poznaniu PP 5061—5064; WAP we Wrocławiu, Rej. Opol., Biuro Prez. 207.

B. Książki

22. *ÜBERSETZUNG* einiger Artikel, die während der letzten Zeit in polnisch-westpreussischen Zeitung erschienen sind. Überreicht von dem Vorstande der Ortsgruppe Danzig des Vereins zur Förderung des Deutschtums. Danzig 1897 Druck von Gebr. Zeuner 8° s. 21.

Biblioteka Gdańska PAN, N1 13173.

23. Wagner Franz: Der Polenring. Von Franz Wagner, Rechtsanwalt in Berlin, früher in Graudenz. Mit einer Sammlung polnischer Pressestimmen. Berlin 1899. Verlag von Hermann Walther 8° s. 90.

[Na s. 47—90:] Stimmen aus der polnischen Presse.

Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu Kqa 6482; 203619 II; Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu 8nF 6888.

24. Wagner Franz: Der Polenring. Mit einer Sammlung polnischer Pressestimmen. Zweite Auflage. Berlin 1899. Verlag von Hermann Walther 8° s. 90, 6 nlb.

Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu Ic 6785,01.

25. Wagner [Franz], Vosberg [Fritz]: Polenstimmen, eine Sammlung von Äusserungen der polnischen Presse von Wagner, Justitzrat. Vosberg, Gerichtsreferendar a. D. Herausgegeben von Deutschen Ostmarkenvereins. Berlin 1902. Gose & Tetzlaff. Verlagsbuchhandlung 8° s. 237, 1 nlb.

Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu Ic 6785,01; Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu 8nF 688 a.

26. Wagner [Franz], Vosberg [Fritz]: Polenspiegel. Die Umtriebe der Polen nach ihrer eigenen Presse. Von Wagner, Justitzrat. Vosberg, Generalsekretär. Dritte und vierte, völlig umgearbeitete und sehr vermehrte Auflage der „Polenstimmen“. Herausgegeben im Auftrage des Deutschen Ostmarkenvereins. Berlin 1908. Puttkammer & Mühlbrecht Buchhandlung für Staats und Rechtswissenschaft 8° s. LXIV, 340.

Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu Ic 6785²; 203310 II; 203420 II; Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu 8nF 6883c.

27. Erdmann O.: Oberschlesischer Polenspiegel. Polnische Presse-Äusserungen in und über Oberschlesien. Breslau 1911. Verlag von Priebatsch's Buchhandlung 8° s. 174, 2 nlb.

Zawiera przedruk 170 artykułów z prasy polskiej na Śląsku z lat: 1875—1911.

28. Fuchs Werner: Der neue Polenspiegel. Selbstzeugnisse polnischen Eroberungswillens. Mit einem Geleitwort von Justitzrat Franz Wagner — Berlin. Herausgegeben im Auftrage des Deutschen Ostmarken-Vereins und des Ostausschusses des „Stahlhelm“, B. d. Fr. Berlin 1930. Im Selbstverlage des Deutschen Ostmarken-Vereins E. V., 8° s. 143, 1 nlb.

Biblioteka Gdańska PAN N1 13394 8°. Bibl. Uniw. w Toruniu 124.000I

29. Neumann Rudolf: Ostpreussen im polnischen Schrifttum. Danzig 1931 Druck von W. F. Burau, Danzig 8° s. 176.

„Ostland-Schriften“ herausgegeben vom „Ostland-Institut“ in Danzig. Heft 4.

30. Ross Friedrich: Der polnische Pressefeldzug gegen Ostpreussen. Polnische Stimmen. [W:] „Schulungsbrief des Bundes Deutscher Osten“, April 1935, nr 10 s. 15, powiel.

31. *DER POLNISCHE ANGRIFF*. Polnische Pressestimmen aus jüngster Zeit. Berlin [XI] 1939. Volk und Reich Verlag 8° s. 47.

Biblioteka Gdańska PAN Mf 31 8°; Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu 1939: A921.

32. *VOLKSTUMSFRAGEN* in Ostdeutschland unter polnischer Verwaltung. Polnische Pressestimmen 1956/1957. Vorbemerkung von Richard Breyer. Marburg an der Lahn 1958. Johann Gottfried Herder Institut s. VII, 265.

Wissenschaftliche Übersetzungen Nr 34.

33. *DIE DEUTSCHEN OSTGEBIETE* jenseits von Oder und Neisse im Spiegel der polnischen Presse. Herausgegeben vom Göttinger Arbeitskreis. (Red.: Karl O. Kurth). Würzburg (1958) Holzner-Verlag 8° s. XIV, 102. (Aus dem Göttinger Arbeitskreis).

WŁADYSŁAW CHOJNACKI